

Batalka Krisztina

„Emlékeink tárháza” Online helytörténeti fotógyűjtemény a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen

Írásom célja a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem (BME vagy Műegyetem) Levéltárában található egyetemi fotógyűjtemény bemutatása: a képek mikor és miért készültek, hogyan zajlik a feldolgozásuk, milyen módon valósul meg a közzétételük, illetve hogyan tudnak hasznosulni az egyetem polgárai és bármely érdeklődő számára, s egyáltalán milyen szerepet tölthetnek be a(z egyetem)történeti kutatásokban.

A fotó mint forrás és levéltári anyag

A fotóknak mint képes dokumentumoknak a szerepéről már 40 évvel ezelőtt megállapítást nyert, hogy önálló forrásértékük van, azaz önmagukban is értékes információkat hordoznak.¹ Nemcsak az ábrázolt személy, tárgy, esemény stb. képét közlik ugyanis, hanem a természeti és tárgyi környezetre, az életmódra (például öltözködés), sőt, az adott (jelen esetben egyetemi) társadalom, közösség működésére, viselkedésére is szerezhetők ismeretek és levonhatók következtetések. A forrásérték kérdését ugyanakkor árnyalhatják a fotódokumentum hitelességi kérdései. Nem csak ma, a különböző képszerkesztő szoftverek és fotónyomtató eszközök korában készíthető szinte bármilyen másolat egy fotóról. Korábban is volt technikai lehetőség különböző másolatok készítésére (például üvegnegatívról pozitív papírkép), ami szintén befolyásolhatta a fotók értelmezését, elemzését. A másolatok esztétikai eltérései mellett nem érdektelen megemlíteni az esetleges tudatos fotómanipulációs technikák szerepét sem.

A vizuális forrástípusok fontossága és a társadalom részéről az információ- és kultúra-fogyasztási szokások minden eddigénél jobban érzékelhető megváltozása (gyors információszerzési igény, vizuális központúság) miatt a levéltáros szakma is egyre inkább fókuszba helyezte a fotók gyűjtésének szabályozását, állományvédelmi feladatait, feltárását, leírásukat és felhasználásukat.² A kérdés legalább két szempontból nem érdektelen a közgyűjteményi szakma egésze számára. A szerencsésen erős elkötelezettséggel indult Fortepan közösségi mozgalomnak is köszönhetően kiderült: még mindig rengeteg fotó lelhető fel és menthető meg (ha még megmenthető állapotban találunk rá).³ Másrészt az interneten, a közösségi médiában egyre több, teljesen egyéni vagy különböző csoportok által gyara-

¹ HEISZLER 1979. 202.

² Legutóbb a Fiala Levéltárosok Egyesülete tartott rendezvényeket e témában, például *Az elveszett nagypapa, avagy a vizuális források megőrzésének, feldolgozásának és közzétételének problémái* című konferenciát 2018. november 22-én (az előadások itt érhetők el: <http://www.filee.hu/> [2021.04.13.]).

³ A Fortepan honlapot (<https://fortepan.hu/> [2021.04.13.]) két magánszemély, Szepessy Ákos és Tamási Miklós indította 2010-ben néhány ezer, jórészt lomtalanításokon talált fotó publikálásával. Azóta több száz család, amatőr és hivatásos fotósok, illetve közgyűjtemények is bővítették a szabad felhasználású, közösségi fotóarchívumot.

pított „fotóarchívum” bukkan fel (például helytörténettel foglalkozó oldalakon vagy akár egyetemi alumni évfolyamok zárt Facebook-csoportjaiban), amelyek sok esetben nem kerülnek a közgyűjtemények látókörébe, pedig forrásértékük jelentős lehet.

Amennyiben a fotók levéltárba kerülnek, mint minden levéltári anyag esetén, rájuk is érvényes: ami ebben a forrásanyagban az állampolgár vagy a történész számára értékes és felhasználható tud lenni, azt a levéltáros előkészítő, feldolgozó és állományvédelmi tevékenysége alapozza meg.⁴

A BME Levéltár fotógyűjteménye

A Műegyetem 1972 óta működő levéltárába az 1990-es évek végétől kezdve kerültek folyamatosan analóg eljárással készült fényképek, elsőként az egyetem hivatalos rendezvényein készült felvételek negatív tekercei, jó részüknek pedig pozitív képei is. A 2000-es évtized végétől lendületet vett a levéltár magániratgyűjtő tevékenysége, amelynek eredményeképpen magánszemélyek (korábbi és mai egyetemi polgárok) is adományoztak képeket, egy részüket már csak elektronikus formában. A BME Levéltárban található fotók rendezése, feldolgozása jelenleg is zajlik. Levéltári rendszerezésük szerint a XV. (Gyűjtemények) fondfőcsoport 98. fondját alkotják a Fotók, ezen belül a professzori portrék, a tablóképek, illetve a rendezvények fotói kerültek eddig további rendszerezésre (állagba sorolásra). Fényképek találhatók még a XIV. (Személyek) fondfőcsoport különböző fondjaiban (oktatói hagyatékokban) is. Végül a magániratgyűjtéssel bekerült analóg vagy digitális képek egyelőre a Gyűjtemények fondfőcsoport 100/e. jelzete alatt, azaz a Visszaemlékezés-gyűjtemény nevű állagban találhatók, mivel a fotók legtöbbje írásos visszaemlékezés, esetleg interjú részeként, ahhoz kapcsolódva került a levéltárba.

A különböző iratképzőktől vagy egyéb forrásból származó fotók rendszerbe sorolásával azonban csak alapnyilvántartásuk problémája oldódik meg, leírásuk, feldolgozásuk és hasznosításuk nehezebbnek bizonyul. A fotók metaadatokkal történő ellátása, beazonosítása kulcsfontosságú a felhasználásukhoz, hiszen információk nélkül csupán vizuális élményt adnak, de tudást nem, márpedig a levéltár az információ- és tudásszerzés nélkülözhetetlen alapintézménye. Felsőoktatási levéltár esetében pedig nemcsak az adott egyetem, illetve a hozzá kötődő közösség múltjának feltárása, bemutatása hangsúlyos, hanem a fenntartó PR, alumni és egyéb tevékenységének gazdagítása is.⁵ A fotók mint levéltári anyag leírásának szakmai részleteire ugyanakkor jelen írás kevésbé kíván kitérni.⁶

A BME Levéltárban található, az egyetem hivatalos rendezvényein készült fotók az 1954–1982 közötti időszakot fedik le. Ebből az időszakból 25 album készült a korabeli rektori hivatalokban, amelyekbe az előhívott papírképeket helyezték el, a beazonosításuk-

⁴ HAJAGOS 2015. 35.

⁵ Jó példa erre az a két kiadvány, amely archív fotók, képeslapok és mai fotók segítségével mutatja be a Pécsi Tudományegyetem és jogelődeinek infrastrukturális hátterét, illetve professzorait, hallgatóit, tanárait, orvosait és a nem oktató munkatársait. Mindkét kiadványt a PTE Egyetemi Levéltár állította össze: LENGVÁRI – RUPRECH 2017; LENGVÁRI – CSORTOS 2019.

⁶ A BME Levéltár iratállományának leírása itt található: <http://univa.mflsz.hu/index.php/budapesti-m-szaki-s-gazdas-gtudom-nyi-egyetem-lev-lt-ra-2> [2021.04.13.]. Az állományban a fotók hollétének megállapítására elsősorban a raktári nyilvántartások szolgálnak, a fotógyűjteményekhez pedig már készültek darabszintű táblázatos segédletek (ezek egyelőre a kutatást segítő, belső használatú anyagok).

1. kép – Marosán György ünnepi szónoklata a BME Központi épület aulájában, 1957. szeptember 23.

hoz szükséges alapadatokkal (esemény neve, ideje, helye, esetleg a fotón szereplők megnevezése). Az albumok dokumentatív szerepet töltek be, sőt, egy részük kifejezetten propaganda célból készült. Utóbbira példa *A szocializmus híveinek harca a konszolidációért a Budapesti Műszaki Egyetemen és az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetemen* című összeállítás, amely az 1956-os forradalom és szabadságharc utáni két év történetét foglalja össze, képileg is alátámasztva és megerősítve a restauráció folyamatát.⁷

Az albumok döntő többsége egy-egy adott tanév fontosabb egyetemi rendezvényeit mutatja be (tanévnyitó, diplomaosztó, delegációk fogadása, épület- vagy laboravatások stb., például *A BME eseményei képekben 4., 1973.IV.–1973.XI.5* feliratú album), míg vannak egyedi alkalomra készült összeállítások is (például a BME és a Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskola között 1969-ben létrejött szocialista szerződés megkötése emlékére).⁸ Az albumokba rendezett, már digitalizált és feldolgozott (beazonosított) fotók mennyisége megközelíti az 1700 darabot. A képek jól kiegészítik, illusztrálják a papír alapú dokumentumokon (meghívó, jegyzőkönyv, beszámoló) rögzített rendezvényeket, ám ezen kívül önálló információval is rendelkeznek a rajta szereplő embereket, tárgyakat, helyeket tekintve. Az is beszédes lehet egy-egy tanév történéseit összeállítva, hogy melyek azok az események, amelyek bekerülhettek az adott tanév reprezentációjába és melyek maradtak

⁷ Az 1955–1967 közötti időszakban a korábbi műegyetemi képzés két intézménybe szerveződve zajlott: az építő-, építész- és közlekedésmérnököket az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetemen (ÉKME), a gépészeket, vegyészeket és villamosmérnököket a BME-n képezték. A két egyetem egy campuson, azonos infrastruktúrát használva működött 1967-es újraegyesítésükig.

⁸ A katonai felsőoktatás és tisztképzés 1949 utáni átszervezésének egyik állomása volt az 1949-től működő, minden fegyvernemet magába foglaló Egyesített Tiszti Iskola, amelynek 1967-es megszűnésekor jött létre több katonai főiskola, köztük a technikai szaktisztek képzésére szolgáló, fővárosi Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskola.

ki. Az 1957-es és 1958-as évekből például szerepelnek a forradalom és szabadságharc utáni első néhány nagy, demonstratív május elsejei felvonulás képei, míg ez az 1970-es években már nem szerepelt olyan hangsúlyosan az egyetemi események között (ellentétben az április 4-i ünnepségekkel).

Mivel az albumokba ragasztott fotók mellett feltüntették a lefotózott esemény adatait (neve, ideje, esetleg helye), a beazonosításuk viszonylag egyszerű volt. Nagyobb gondot okozott a fotón szereplők megnevezése, amely több esetben ugyan teljesen vagy részben megvalósult, de számos alak így is ismeretlen maradt. A levéltár évek óta foglalkoztat önkéntesként erre a feladatra korábban az egyetemi adminisztrációban hosszú évtizedekig dolgozó munkatársakat. Az ő emlékeztüknek és korábbi kapcsolatrendszerüknek köszönhetően szerencsés esetben nemcsak a fotókon szereplők nevei, hanem az adott eseményhez vagy illetőhöz köthető történetek is napvilágra kerülhettek.

Az albumokon kívül a borítékokba rendezett, szintén pozitív felvételek száma közel 4200 darab, zömében az 1960–1970-es években keletkeztek, alapadataikat tekintve pedig szintén jól feldolgozhatók voltak a korabeli borítékokra írt információk (elsősorban a fotón látható esemény és a fotókészítés dátuma) alapján. A fotón szereplő személyek megnevezése itt is hiányos, illetve a kép témájától függő (kifejezett portré esetén szerepel név, csoportos vagy tömeges jelenetek esetén azonban nem). A rendszerezésük során ezeket a fotókat tematikus csoportba tudtuk sorolni, például tanszéki élet, kollégiumok, termelési gyakorlatok, Tudományos Diákköri Konferencia, ballagások, szakszervezeti események stb. Fontosnak tartom kiemelni közülük a tanszékeken, laborokban készült felvételeket, amelyek a készítésük idején egyértelműen az egyetem fejlődését és ezzel az ország építésének sikerét igyekeztek demonstrálni. Ma már ugyanakkor olyan szempontból is elemezhetők ezek a képek (például a leltári nyilvántartáshoz kapcsolódó dokumentumok hiányában), hogy melyik tanszék milyen műszaki felszereltséggel rendelkezett, milyen volt az adott korszak oktatási infrastruktúrája vagy melyek voltak az egyetemi térhasználat jellegzetességei. A képek más társadalomtudományi kutatásokhoz vagy éppen oktatástörténeti forrásként is hasznosulhatnak: milyen körülmények között milyen eszközökkel tanultak, vagy éppen milyen ruhákat és frizurákat viseltek az egykori diákok.

2. kép – Szigorlók az egyetemen, 1960. június 22.

Ezeknél a „borítékos” képeknél a fotóelőhívási munkaszámok is feltüntetésre kerültek (az egyetemnek saját fotólaborja volt), így a szintén levéltárban őrzött, ebbe a gyűjteménybe tartozó negatív felvételekkel párosíthatók lesznek, segítségükkel pedig akár a többi

negatív felvétel is beazonosíthatóvá válhat. Tervezzük a negatívok szkennelését, amelyre azért is szeretnénk sort keríteni – a tekercesek állományvédelmi szempontú digitalizálásán túl –, mert az ezekből előhívott papírképek száma a negatív felvételektől jócskán elmarad, azaz akár másik, akár ugyanarról az eseményről kerülhetnek elő újabb képi források. Feltételezésünk szerint a negatív tekercesekről a pozitív képeket *A Jövő Mérnöke* című, 1953 és 2004 között megjelent egyetemi újság számára készítették, ez részben vissza is igazolódott a papírképek mélyebb tartalmi feltárása során. Sok esetben ugyanis a papírfotókon található információk alapján beazonosíthatóvá vált a konkrét újságcikk, amelyben az adott fotó megjelent (ezt a munkát szintén levéltári önkéntes kezdte el). Mindez arra is lehetőséget biztosít, hogy a képet azzal a szövegkörnyezettel együtt láthassuk, elemezhesük, amelybe a készítéskor illeszkedett. Ugyanakkor az újságban olyan fotók is szerepelnek, amelyek a levéltárban található papírképek között nem találhatók, de negatívjuk feltételezhetően megvan, így digitális formában előállíthatók és felhasználhatók lesznek. Maga az újság egyébként elérhető mind a BME repozitóriumában, mind pedig az Arcanum Digitális Tudománytárban, ám a papír minősége és a nyomdai eljárás miatt a lapba került fotók további felhasználást nem tesznek lehetővé.⁹ A fotógyűjteményünknek ez a részben még feltárássra váró, egyetemi sajtóhoz kapcsolódó része azért is izgalmas, mert újabb jelentéstartalommal gazdagítja a fényképeket: a fotós, de leginkább a megrendelő (jelen esetben az újság főszerkesztője, illetve a lapot kiadó egyetemi pártszervezet) szemszögével, egyfajta hivatalos egyetemtörténetet is konstruálva ezzel.

Az oktatói hagyatékokban fellelhető, az iratokhoz jobban vagy kevésbé kapcsolódó képek tematikájukban vegyesek: családi, egyetemi, szakmai-tudományos tárgyak egyaránt vannak közöttük. Így előbbi a családkutatáshoz, az oktatáson túli szakmai tevékenység pedig a tudomány- és szakmatörténethez szolgáltathat értékes képi forrást. Az egyik legújabban levéltárba került professzori hagyatéka, Verebely László műegyetemi vonatkozású dokumentumai között például több mint 300 darab, döntő többségében szakmai jellegű, jelenleg is feldolgozás alatt álló fotó található az 1906 és 1957 közötti időszakból, köztük sok különböző mozdony képe.¹⁰ A hagyatékokban található fotóknak csak egy része rendelkezik valamilyen beazonosításra alkalmas információval (jellemzően a fotó hátoldalán).

3. kép – Verebely László professzori portréja

⁹ Műegyetemi Digitális Archívum (repozitórium): <https://repozitorium.omikk.bme.hu/handle/10890/13537> [2021.04.13.]. Arcanum Digitális Tudománytár: https://adtplus.arcanum.hu/hu/collection/BME_JovoMernoke/ [2021.04.13.].

¹⁰ Verebely László (Budapest, 1883. augusztus 27. – Budapest, 1959. november 22.) az első európai okleveles villamosmérnök, akadémikus, Kossuth-díjas professzor, dékán, rektor. Ő volt a hazai vasútvillamosítás szervezésének elindítója.

Éppen ezért a magániratgyűjtéssel beérkező fotók esetében eleve arra törekedtünk és törekszünk, hogy az adományozáskor egyúttal a beazonosításhoz szükséges, minél részletesebb adatokra is szert tegyünk. Sajnos több esetben erre már nincs mód, hiszen érkezhettek csupán egy-egy darab fotó is, amelyről a beadó, jellemzően az egykori egyetemi polgár családtagja, leszármazottja már semmit nem tud. Azok esetében azonban, akik még életükben adományozzák fotóikat a levéltárnak, meglepően részletes, több esetben a fotókhoz tartozó történettel kiegészített leírás is érkezik (például évfolyam-találkozók alkalmából összeállított albumok esetében). E fotók esetében nagy az esély arra – ellentétben az egyetem hivatalos képeivel –, hogy a hallgatói élet, akár a szabadidő spontán pillanatait örökítették meg (az egyetemi hétköznapiak értelmezésem szerint az egyetemtörténet szignifikáns részei), így teljesebb képet nyújthatnak arról, mit jelentett a fotó készítésének idején műegyetemistának lenni (a legkorábbi, magánforrásból származó hallgatói fotóink az 1953 és 1956 közötti évekből datálhatók). Ez a szocializmus időszakából származó forrásbázis különösen értékes, hiszen így elmondható, hogy nemcsak beállított, a rendszer idealisztikus működését jelző képek maradtak fenn a Műegyetem szocialista kori történetéből. Igaz, a képek legtöbbször a szereplők őszintén bizakodó és vidám fiatalok, akár egyetemi színhelyeken, akár természetes, önmaguk örömeire formált közegükben láthatók, s ilyen értelemben akár az emberarcú szocializmus propagandaképei is lehetnének. Ugyanakkor a fotókat látva kiderül, hogy az öröm pillanatait egyértelműen a társaság és az élmény okozta (ezt a hozzájuk kapcsolt leírások is megerősíthetik). E fotók azért is értékesek, mert nemcsak az értelmezési keretek végtelenségével szolgálnak, hanem nagyban elősegítik az emlékezetkutatást is. Amennyiben a fotó készítője, adományozója még él, interjú keretében kikérdezhető, hogy miről készült fénykép és mit nem tartottak megörökítendőnek a készítés idejében, mire hogyan emlékeztek és mit feledtek el, akár kollektíven évfolyamok, tanulókörök. Mindezek számos új szemponttal szolgálhatnak nemcsak az egyetemtörténet, de az adott korszak társadalom- és mentalitástörténetét kutatók számára is.¹¹

4. kép – Építőmérnök hallgatók az egyetem udvarán, 1955. ősz

A Műegyetem Topotéka

A fotók publikálása kapcsán több megoldás ismert a közgyűjtemények, ezen belül a felsőoktatási levéltárak körében, ennek tapasztalatai is megvitatásra kerültek egy korábbi szakmai rendezvényen.¹² Van, ahol az intézményi repozitóriumban történő publikálás

¹¹ ELEK 2018. 14–16.

¹² A 2019 márciusában megrendezett 8. Műegyetemi Levéltári Nap témája az egyetemi levéltárakban őrzött és különböző felületeken publikált fotógyűjteményekkel összefüggő munka és a közben felmerülő problémák.

mellett döntöttek, elsősorban a már rendelkezésre álló, jól metaadatokkal ellátott és böngészhető, kereshető felület okán.¹³ Van olyan intézmény, amely a Fortepan oldal üzemeltetőivel „barterben” talált megoldást a saját kapacitással el nem végezhető fotódigitalizálási munkára, ezzel egyben az oldal fotótartalma is gazdagabbá vált a speciális intézményi, szakma- és tudományterületi fotók révén.¹⁴ A BME Levéltár olyan megoldást választott, amely egyszerre szolgálja az állományába való, illetve az állományán kívüli fotók rendszerezett publikálását és a közösségépítést. A Múzeum Topotéka olyan online dokumentumgyűjtemény, amely a jövőre 240 éves egyetemmel és annak közösségével kapcsolatosan elsősorban fényképeket, a tervek szerint később egyéb dokumentumokat (például kisnyomtatványokat, hang- és videófelvételeket) mutat be.¹⁵ A platform hasonló a fent említett online fotógyűjteményekhez, hiszen kereshető, indexelhető. Ami az újdonságot jelenti, hogy a dokumentumok pontos lokalizációval is elláthatók, így georeferálás szerint is lehet keresni a feltöltött anyagok között, illetve megfelel az ISAD(G) nemzetközi levéltári leíró szabványnak.

Maga a topotéka a toposz és a téka, azaz a hely és a gyűjtemény szavakból áll össze, és egy 2010-ben Ausztriából kiinduló privát kezdeményezést takar, amely arra irányult, hogy a magánkézben őrzött, a helyi közösség múltjáról (vagy akár jelenéről) tanúskodó dokumentumokat az adott közösség minden tagja számára egy felületen, szakszerűen, mégis egyszerűen hozzáférhetővé és elérhetővé tegye.¹⁶ A kezdeményezést később az Európai Unió Kreatív Európa programja is támogatta, lehetővé téve annak nagyarányú terjeszkedését. A kézirat 2021. áprilisi zárásakor már 13 ország közel 300 települése, közössége létesített ilyen gyűjteményt (a legtöbb topotéka Ausztriában működik).¹⁷ Ebből 13 topotéka Magyarországon található, ahová a kezdeményezés 2016-ban érkezett. A hazai topotékák koordinálását Budapest Főváros Levéltára végzi, amely maga is működtet egy tematikus, a főváros egy meghatározó helyszínének történetét és emlékeit bemutató felületet (Városliget Topotéka). Emellett az alábbi topotékák működnek még: Berettyóújfalu (ez volt az első topotéka), Budafok, Józsefváros, Solymár, Székesfehérvár, Bodajk, Eger, Kaposvár, Szolnok és Veszprém. Ehhez a sorhoz csatlakozott első és eddig egyedüli intézményként a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, amely 2019 elején indította el a Múzeum Topotékát, vállalva, hogy ilyen módon is közösséget épít, valamint kulturális örökségét újabb online felületen teszi közzé.¹⁸ A felület intézményen belüli gondozója (és kezdeményezője) a BME Levéltár. A topotékák fontos jellemzője, hogy a

mák bemutatása volt. Az erről szóló beszámoló az egyetem honlapján olvasható: http://www.bme.hu/hirek/20190409/Hozd_el_es_mutasd_meg_emlekeidet [2021.04.13.].

¹³ Az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban található meg a közel 900 darabos Egyetemi Fotótár: <https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/34119> [2021.04.13.].

¹⁴ A Semmelweis Egyetem Levéltárának több mint 300 válogatott fotója itt érhető el: <https://fortepan.hu/hu/photos/?donor=Semmelweis%20Egyetem%20Lev%C3%A9lt%C3%A1r> [2021.04.13.].

¹⁵ A Múzeum Topotéka oldala: <https://muegyetem.topoteka.net/> [2021.04.13.].

¹⁶ Toma 2019.

¹⁷ A fokozatosan bővülő hálózat a következő oldalon érhető el: <http://topotheque.eu/> [2021.04.13.].

¹⁸ A BME az első egyetem volt (a Budapesti Corvinus Egyetemmel együttműködésben), amelynek levéltári anyaga (a vezetéstestületi ülések jegyzőkönyvei) 2014-ben online is elérhetővé vált azzal, hogy megjelent a Hungaricana Közgyűjteményi Portálon. Azóta – több NKA-pályázatnak köszönhetően – szinte minden felsőoktatási intézmény részvételével bővült az egyetemi jegyzőkönyvek sorozata, amely itt érhető el: https://library.hungaricana.hu/hu/collection/egyetemi_jegyzokonyvek/ [2021.04.13.].

rendelkezésre bocsátott fotók digitális másolatai kerülnek ki az oldalra, az eredeti dokumentumok a tulajdonjoggal együtt a felajánlónál maradnak (amennyiben nem kívánja azt közgyűjteménynek ajándékozni).

A Műegyetem Topotéka a levéltárosok és a saját történelmük iránt érdeklődő egyetemi polgárok közötti kapcsolatot újabb dimenzióba helyezi azzal is, hogy be tudja őket vonni az adatbázis építésébe. Ez a mi esetünkben kétféle módon is megvalósult. Egyrészt a feltöltés munkáját korábbi egyetemi polgárok bevonásával végezzük, akik egyben a levéltár – korábban már említett – önkéntesei. A crowdsourcing típusú megoldás azonban nemcsak az adatbázis-építés technikai részét segíti elő, hanem a tartalmi feltárást is. A Műegyetem Topotékába jelentős részben került be a BME Levéltárban őrzött, fentebb már bemutatott, egyetemi fotók válogatása, ezek beazonosításában az önkéntesek segítségével nélkülözhetetlen. Másrészt a felület a külső használók általi kommentálásra, pontosításokra is lehetőséget nyújt, amellyel számos alkalommal éltek is a volt vagy jelenlegi egyetemi polgárok. A Műegyetem azért is különösen alkalmas ilyen közösségi projekt működtetésére, mivel az itt végzetteknek, illetve a korábban vagy jelenleg itt oktatóknak és dolgozóknak erős helyi, intézményi identitása van, amelyet a tankör- és évfolyam-találkozók, valamint a jubileumi diplomaátadó ünnepségek a végzés után is erősítenek. Épp ezért fontos lépés volt a topotékáról szóló felhívás elhelyezése a jubileumi diplomások számára karonként, évente kiadott évkönyvekbe. A hallgatók esetében nem elhanyagolható a diákhagyományok jelentősége sem, amelyek ráadásul meglehetősen jól dokumentáltak, hála a több évtizede működő, különböző kollégiumi és diákköröknek, valamint kari újságoknak. A villamosmérnök hallgatók például a mai napig megrendezik az ún. Schönherz Qpá-t, amelynek története 1972-ig nyúlik vissza, azóta majdnem félszáz évfolyam fordult meg a kultikus kollégiumi épület falai között.

Az egyetem vezetői felkarolták a kezdeményezést: Józsa János akkori rektor a felület ünnepélyes bemutatásakor maga is publikálásra bocsátott néhány, az egyetemi életéből származó fotót és videót. Igyekeztünk olyan oktatókat is bevonni az együttműködésbe,

5. kép – Farkas Bertalan és Magyari Béla sikeres államvizsgálója 1986-ban a BME J épületében

akik saját fotógyűjtemény-nyel rendelkeznek. Így például Lévai Zoltán, a Közlekedésmérnöki és Járműmérnöki Kar professzor emeritusa gazdag képgyűjteményéből is válogathattunk, amelynek eredményeképpen többek között az egykor a karon tanuló Farkas Bertalan és Magyari Béla úrhajósok 1986-ban, éppen 35 évvel ezelőtt letett államvizsgájának unikális fotói is elérhetők a topotékában.

A tanszékekkel és hallgatókkal történő kapcsolatfelvételnek köszönhetően pedig a Hidrodinamikai Rendszerek Tanszék és az építészmérnök hallgatók Bercsényi Fotóköre egyaránt közel félezres fotógyűjteményt juttatott el a levéltárnak, amelyből egy válogatás szinte rögtön az indulást követően a topotékába kerülhetett. A tanszék a náluk talált fotók eredetijét egyúttal át is adta a levéltárnak, a fotókör pedig az általuk korábban már digitalizált példányokat bocsátotta rendelkezésre (ezek a Fortepanon is megtekinthetők).

Az online egyetemi fotóalbum bővülésének számos lehetősége van. A levéltári feldolgozó munkával párhuzamosan az egyetem hivatalos fotóiból még több kép kerülhet fel, és az oktatói hagyatékokban található fotók is publikálhatók lesznek. A válogatás szempontjai a képek minősége, információ tartalma, egyedisége, érdekessége egyaránt lehetnek. Hasznos válogatási szempont a közönségtől várt segítség is, például azokban az esetekben, amikor megerősítést vagy pótlást várunk egy-egy információ kapcsán, és ezért publikáljuk a képet.

Az önkéntes munkatársak mellett elkezdtek a Fortepan oldalon található, szabadon felhasználható, műegyetemi vonatkozású fotók felkutatását (legalább 200–250 fotó térképezhető fel a keresési kulcsszavak alapján). Ahogyan a saját fotók esetében, úgy ezekből is válogatás kerül fel majd a tervek szerint a topotékába. Intézményi együttműködések (engedélyek) keretében tervezzük a Hungaricana Képcsarnokban található műegyetemi vonatkozású képek felhasználását, megjelenítését is (a több mint 300 fotóból sok a Fortepan gyűjteményébe tartozik).

A bővítés kiterjedhet a fotókon túl egyéb dokumentumokra is (elsősorban kisnyomtatványokra – például meghívók, plakátok, gyászjelentések stb. – vagy rövidebb audiovizuális anyagokra). Végül, de nem utolsósorban a levéltárban vagy a magánszemélyeknél

6. kép – A Műegyetem felvonulói az 1947. május 1-jei ünnepségen (Hősök tere, háttérben a Dózsa György út – Andrássy út sarok)

fellelhető, műegyetemi vonatkozású, kisebb tárgyi emlékek is bemutatathatók a topotékában (például érmek, kitüntetések, személyes tárgyak fotói).

A topotékaépítés legfontosabb célja jelenleg a minél több, magánkézben még fellelhető fénykép begyűjtése. Az eddig felajánlott fotók egy része a Levéltár állományába is került, de több esetben csak elektronikus formában kaptuk meg a fotókat, kizárólag a topotékában történő közzétételre. Úgy gondoljuk, hogy az adományozási kedvet erősíti, a jelenlegi és egykori egyetemi polgárok kapcsolatrendszerében jó hírért kelti a felületnek, ha az adományozók rövid időn belül látják is az ajándékuk hasznosulását.

További fontos cél olyan korszakok és témák anyagának betöltése, amelyekről nem rendelkezünk képes dokumentummal. A Székesfehérvár Topotéka például kifejezetten azáltal a céllal is építi a felületét, hogy a képileg kevésbé feltárt várostörténetből az 1950–1960-as éveket dokumentálhassák. A Műegyetem esetében az 1950 előtti, illetve az 1980 utáni időszakból rendelkezünk viszonylag kevés fotóval. A két világháború közötti időszakból alig tucatnyi kép található a levéltári állományunkban, az ezt megelőző korszakból pedig csupán egy-két tablókép, amelyeket aukción sikerült megvásárolni. Az 1980 utáni időszak, különösen a rendszerváltozás éveinek fotóhiánya azért különösen fájó, mert akkor is rendszeresen készültek hivatalos fotók az egyetemen, sőt, egyre több egyetemi polgár is fotózott, ám ezek a gyűjtemények jelenleg még rejtőznek, feltáratlanok. Témák tekintetében a tanszéki és a kollégiumi élet mindennapjai várnak további bővítésre (beleértve a kötetlen közösségi programokat, például tanszéki karácsonyokat is). Szintén nagyon kevés fotó lelhető fel az egyetemi adminisztrációs és üzemeltetési területekkel kapcsolatban (az itt dolgozók portréi, csoportképei, életképek stb.), kivéve a hivatalos szakszervezeti rendezvényeken készült képeket.

A Műegyetem Topotékába feltöltött és feltöltendő fotók tovább gyarapítják a már digitalizálva elérhető, levéltári anyagok körét. Feltárják és bemutatják a levéltár állományán kívül eső, archív, egyetemtörténeti (képes) dokumentumokat is. Mindezek együttesen jól reprezentálják a BME és közösségeinek múltját. A felületen akár virtuális kiállítások is készíthetők, ezzel támogatva az egyetemtörténeti évfordulók ünneplését vagy az alumni tevékenységgel kapcsolatos egyetemi presztízscélokat. A magánforrásból származó képek pedig – a korábban már említett forrásértékeket és hasznosulási lehetőségeket kiegészítve – még sok egyedi módon képeznek értéket. Itt publikáltuk például Szakasits György egykori építőmérnök hallgató ajándékát, az 1956 októberében a fővárosi utcákon készített fotóit, amelyek korábban ismeretlenek voltak a nyilvánosság számára.

KÉPJEGYZÉK

1. kép	Marosán György ünnepi szónoklata a BME Központi épület aulájában, 1957. szeptember 23. BMEL XV. 98. c. ASZH 03.01.
2. kép	Szigorlók az egyetemen, 1960. június 22. BMEL XV. 98. c. M610.0205.18.P08
3. kép	Verebely László professzori portréja, d.n. BMEL XV. 98. a.
4. kép	Építőmérnök hallgatók az egyetem udvarán, 1955 ősz. BMEL XV. 98/e. Farkas Zsolt egykori hallgató fotóalbuma 02.15.

5. kép Farkas Bertalan és Magyarai Béla sikeres államvizsgálója 1986-ban a BME J épületében, BMEL XIV. 425. 0401170
6. kép A Műgyetem felvonulói az 1947. május 1-jei ünnepségen (Hősök tere, háttérben a Dózsa György út – Andrássy út sarok), Fortepan/Berkó Pál (78863).

IRODALOM

- ELEK 2018 ELEK Orsolya: A fénykép történeti forrásként való alkalmazhatóságáról. *Korall* 19. (2018):73. 5–17.
- FÓRIS 2018 FÓRIS Ákos: Közgyűteményi kihívások napjainkban. Az FLE 10. Tudományos Nyári Tábor. *Levéltári Szemle* 68. (2018):3. 91–95.
- HAJAGOS 2015 HAJAGOS Csaba: A fotó, mint a nemzeti emlékezet „lenyomata” az MNL Bács-Kiskun Megyei Levéltárának állományában. *Levéltári Szemle* 65. (2015):4. 33–49.
- HEISZLER 1979 HEISZLER Vilmos: A fényképek közgyűteményi kezelésének kérdései. *Levéltári Szemle* 29. (1979):1–2. 201–213.
- LENGVÁRI – RUPRECH 2017 *Egykor és ma – A pécsi egyetem épületei*. Szerk. LENGVÁRI István – RUPRECH Judit. Pécs, 2017.
- LENGVÁRI – CSORTOS 2019 *Egykor és ma – A pécsi egyetem polgárai*. Szerk. LENGVÁRI István – CSORTOS Szabolcs. Pécs, 2019.
- TOMA 2018 TOMA Katalin: Co:op – topotéka. Budapest Főváros Levéltára „A közösség mint lehetőség” elnevezésű nemzetközi programban. *Honismeret* 46. (2018):3. 44–49.
- TOMA 2019 TOMA Katalin: Topotéka. Helyi közösségek részvétele a magánjellegű dokumentumok megőrzésében és megosztásában. *Századok* 153. (2019):2. 429–436.
- TOMSICS 2005 TOMSICS Emőke: Nemzeti identitás és fotográfia. A fénykép emlékezetformáló szerepének kialakulása. *Iskolakultúra* 15. (2005):3. 49–56.

**“A Vault of our Memories.” Online Local History Photo Collection
at the Budapest University of Technology and Economics**

by Krisztina Batalka

(Summary)

The following study presents the photo collection in the Archives of the Budapest University of Technology and Economics. It covers in detail the composition of the photo stock, the purposes for which the photographs were taken, and the difficulties laid in describing and processing photographs from university and private sources. The study also defines aspects related to collecting and (online) publication of the photos, emphasizing the role of archives as community-based local history photo collections. The writing sheds light on how photos can be used as a visual resource for those involved in university history writing, as well as for the university and its citizens.